

Streszczenie rozprawy doktorskiej pt.:

Parki jako element struktury przestrzennej miast Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego

Praca przedstawia szerokie i wielokierunkowe badania oraz analizy dotyczące parków jako elementu struktury przestrzennej miasta. Obszarem zainteresowania autorki jest Łódzki Obszar Metropolitalny (ŁOM), zaś przedmiotem badań - 54 parki miejskie zlokalizowane w 12 miastach ŁOM.

Głównym celem rozprawy jest zbadanie zależności położenia parków w przestrzeni miejskiej Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego względem ich genezy, zagospodarowania i pełnionych funkcji oraz wyjaśnienie i ocena rozpoznanych związków. Na potrzeby sporządzenia pracy zdefiniowano również następujące cele pomocnicze:

- opracowanie typologii parków Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego pod względem ich genezy, zagospodarowania i pełnionych przez nie funkcji,
- zbadanie i ocena położenia parków w strukturze przestrzennej miast Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego,
- ocena wyposażenia miast Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego w tereny parkowe i sformułowanie wniosków i rekomendacji na potrzeby kształtowania polityki lokalnej w tym zakresie.

Rozdział pierwszy, poprzedzony wstępem, stanowi tło teoretyczne dla podjętych w rozprawie kwestii badawczych. W rozdziale drugim dokonano ogólnej charakterystyki parków miejskich ŁOM. W kolejnych trzech rozdziałach przeprowadzono typologię parków odpowiednio ze względu na ich genezę, sposób zagospodarowania oraz pełnione funkcje. Przeprowadzone badania pozwalają wysnuć konstatację, iż parki miejskie obszaru metropolitalnego Łodzi są bardzo zróżnicowane ze względu na te cechy. Świadczy o tym liczba wyróżnionych typów, a także konieczność zastosowania wieloetapowej procedury ich wydzielenia.

Parki miejskie poszczególnych typów są rozproszone w ŁOM. Analizując ich położenie względem stref centralnych badanych miast, stwierdzono iż w strefie tej nie występują obiekty powstałe w okresie międzywojennym i po 1990 r. oraz utworzone ze względu na czynniki techniczne, natomiast dominują przedwojenne jednostki zieleni oraz ukształtowane ze względu na czynniki historyczne. Ponadto w strefach centralnych nie odnotowuje się parków z dużym udziałem wód powierzchniowych, o najuboższym wyposażeniu w budowlę i obiekty małej architektury, a także o niewykształconym układzie dróg parkowych oraz jednocześnie nieoświetlone, nieogrodzone i pozbawione budynków. Obiekty położone w strefie centralnej zwykle mają bardzo dużo lub nawet za dużo dróg parkowych (wszystkie lub prawie wszystkie są utwardzone). Pozostałe typy parków oraz analizowane w ich ramach cechy nie zależą od położenia jednostek zieleni względem strefy centralnej.

Parki miejskie z zaplecza funkcjonalnego ŁOM są zróżnicowane ze względu na genezę, zagospodarowanie i pełnione funkcje, podobnie jak jednostki zieleni w Łodzi. Jedyne różnice dotyczą braku poza Łodzią parków powstałych po 1990 r., a także posiadających obfite wyposażenie w obiekty wypoczynku czynnego i jednocześnie biernego.

W kolejnych czterech rozdziałach zbadano i oceniono położenie parków względem systemu przyrodniczego miast, ich systemu przestrzeni publicznych, struktur społeczno-demograficznych oraz funkcjonalno-przestrzennych, ze szczególnym uwzględnieniem zabudowy mieszkaniowej. Ponadto zbadano i oceniono dostępność przedmiotowych terenów, w tym między innymi w aspekcie dojazdów publiczną komunikacją zbiorową.

Przeprowadzone badania wykazują, że nie wszystkie parki stanowią element ciągłego systemu przyrodniczego obszarów zurbanizowanych ŁOM. Wyraźny wpływ ma na to areal wód powierzchniowych

w jednostce osadniczej. Nieco mniejsze znaczenie ma udział terenów systemu przyrodniczego w powierzchni ośrodka oraz położenie względem jego strefy centralnej.

Położenie większości badanych jednostek zieleni nie nawiązuje we właściwy sposób do rozmieszczenia ludności. Zwykle wokół parków zamieszkuje zbyt dużo osób, co sprawia, że są one przeciążone lub bliskie temu stanowi (przekroczone normy określające pożądaną liczbę użytkowników względem powierzchni parku) i bardziej narażone na dewastację.

Położenie parków nie nawiązuje również do rozmieszczenia terenów zabudowy mieszkaniowej w mieście. Tylko część tej zabudowy zlokalizowana jest w bezpośrednim zasięgu terenów zieleni. Deficyt parków znacznie częściej występuje wśród terenów zabudowy wielorodzinnej niż jednorodzinnej. Pomimo tego, struktura funkcjonalno-przestrzenna najbliższego otoczenia parków charakteryzuje się dominacją funkcji mieszkaniowej. Ponadto rodzaj zabudowy mieszkaniowej wykazuje związek ze stopniem ujednoczenia struktury funkcjonalno-przestrzennej w sąsiedztwie parku - struktury bardziej jednolite towarzyszą zabudowie mieszkaniowej jednorodzinnej, zaś bardziej zróżnicowane - zabudowie wielorodzinnej, a także innej niż mieszkaniowa. W sąsiedztwie badanych obszarów zieleni zdecydowanie częściej rozpoznawana jest zróżnicowana struktura funkcjonalno-przestrzenna. Jedynie w przypadku najbardziej jednolitych struktur można zaobserwować, że częściej występują one poza strefami centralnymi.

Badane obiekty zieleni posiadają zróżnicowaną dostępność transportową. Do większości z nich można dojechać środkami miejskiej/gminnej komunikacji zbiorowej bez konieczności przesiadania się w optymalnym czasie 15 minut. Tylko do pojedynczych obiektów nie ma zapewnionego dojazdu publiczną komunikacją zbiorową. Na dostępność terenów zieleni wpływ ma również szereg innych czynników. Wraz ze wzrostem liczby wejść do parków, ogólnodostępnych parkingów i miejsc postojowych oraz przejść dla pieszych w ich bezpośrednim sąsiedztwie, obiekty zieleni charakteryzują się lepszą dostępnością. W tym zakresie badane parki cechują się w większości bardzo dobrą dostępnością. Drogi o zwiększonym natężeniu ruchu oraz wysokich parametrach technicznych, które z jednej strony determinują łatwy dojazd indywidualnym środkiem transportu, ale z drugiej strony utrudniają piesze dotarcie do parków, występują w pobliżu prawie wszystkich badanych jednostek zieleni.

Ze względu na częsty brak delimitacji systemów przestrzeni publicznych, w wielu przypadkach nie można ocenić położenia w nich parków miejskich. Z uwagi na konieczność sporządzenia dla tych obszarów miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wskazywanie ich w studiach uikzp ograniczone zostaje zwykle do minimum.

Parki miejskie o podobnych lub takich samych cechach określających ich położenie w poszczególnych "warstwach" struktury przestrzennej nie wykazują żadnych prawidłowości w rozmieszczeniu, w ŁOM. Analizując ich położenie względem stref centralnych badanych miast, stwierdzono iż obiekty zieleni w strefach centralnych częściej położone są poza ciągłym systemem przyrodniczym, zaś parki poza tymi strefami nieco częściej usytuowane są w ciągłym systemie przyrodniczym. Ponadto obiekty wskazywane jako obszary przestrzeni publicznej zwykle usytuowane są w strefach centralnych, jak również w strefach tych przejścia piesze wokół parków są lepiej wyposażone w sygnalizację świetlną. Pozostałe analizowane w pracy cechy parków nie zależą od ich położenia względem strefy centralnej.

Parki miejskie z zaplecza funkcjonalnego ŁOM są zróżnicowane ze względu na położenie w strukturze przestrzennej miasta, podobnie jak jednostki zieleni w Łodzi. Wyraźną różnicę można zaobserwować w zakresie ich położenia w systemie przestrzeni publicznych. Obiekty zieleni poza Łodzią są do siebie podobne i różnią się w stosunku do parków Łodzi. Ponadto poza Łodzią nie występują obiekty najbardziej, jak i najmniej obciążone; struktura funkcjonalno-przestrzenna otoczenia parków jest mniej jednolita; brak jest parków o najlepszej dostępności transportowej; a poza tym parki poza Łodzią nie wykazują znaczących

braków ze względu na wyposażenie w pozostałe elementy wpływające na dostępność do nich (liczba wejść, przejścia dla pieszych, parkingi, miejsca postojowe).

W ostatnim rozdziale podjęto próbę syntezy położenia wydzielonych typów parków miejskich ŁOM w strukturze przestrzennej poszczególnych miast. Zbadano, wyjaśniono i oceniono w nim rozpoznane związki.

Identyfikacja związków pomiędzy wyżej wymienionymi cechami pozwoliła na wyodrębnienie 10 profili parków. Przeprowadzona analiza wykazała najsilniejszy związek między typami parków wyodrębnionymi ze względu na genezę, zagospodarowanie i/lub funkcje a ich położeniem w strukturze funkcjonalno-przestrzennej miasta oraz przebiegiem w ich sąsiedztwie dróg o danej klasie technicznej. Zaobserwowano, że występowanie bardziej zróżnicowanych struktur funkcjonalno-przestrzennych wokół parków wiąże się z lepszym wyposażeniem jednostek zieleni w obiekty wypoczynku czynnego, gorszym – w wypoczynku biernego, większą powierzchnią dróg parkowych i ich utwardzeniem, zintensyfikowanym oświetleniem i zabudową oraz lepiej rozwiniętą funkcją wypoczynkową i kulturową. Ponadto struktury bardziej jednolite częściej występują wokół parków silnie zadrzewionych oraz powojennych. Istnienie dróg o wysokich klasach technicznych odnotowuje się w sąsiedztwie obiektów zieleni, które mają większą powierzchnię dróg parkowych i ich utwardzenie, zintensyfikowane oświetlenie i zabudowę oraz lepiej rozwinięte funkcje, jakie pełnią. Ponadto brak dróg o wysokich parametrach technicznych obserwuje się wokół parków współczesnych, a o zwiększonych - w sąsiedztwie przedwojennych krajobrazowych jednostek zieleni oraz trawnikowych z rabatami.

Silny związek istnieje także między genezą i zagospodarowaniem a położeniem parków w systemie przyrodniczym miasta. Przedwojenne parki krajobrazowe, i/lub które są słabo zadrzewione (w przewadze występują trawniki z rabatami) wykazują największe prawdopodobieństwo usytuowania w ciągłym systemie przyrodniczym, podczas gdy powojenne jednostki zieleni i/lub posiadające częściowe lub całkowite oświetlenie i utwardzenie dróg oraz/lub są obficie wyposażone w obiekty wypoczynku biernego i ubogo - w wypoczynku czynnego, położone będą najprawdopodobniej poza ciągłym systemem przyrodniczym.

Jednostki zieleni o określonym zagospodarowaniu i funkcjach charakteryzują się silnymi powiązaniem z obecnością przejść dla pieszych wyposażonych w sygnalizację świetlną i znajdujących się bezpośrednio przy granicy terenów zieleni. Przejścia dla pieszych wyposażone w sygnalizację świetlną wykazują największe prawdopodobieństwo wystąpienia wokół parków wyposażonych w elementy zagospodarowania znajdujące się zazwyczaj wyłącznie w obiektach zieleni zlokalizowanych w strefach centralnych miast. Poza tym im parki mają bardziej rozwinięte i różnorodne funkcje, tym częściej wszystkie przejścia dla pieszych w ich sąsiedztwie wyposażone są w sygnalizację świetlną.

Parki o różnym położeniu w strukturze przestrzennej miasta (bez względu na kombinację cech opisujących ich położenie w tej strukturze) pozostają w związku, najczęściej silnym, z typem wyposażenia ich w pozostałe elementy zagospodarowania, którymi są ogrodzenie, oświetlenie, drogi parkowe, budynki lub powierzchnie wygrozione w ramach parku.

Najsłabsze powiązania zaobserwowano natomiast między parkami o określonej genezie, zagospodarowaniu i/lub funkcjach a potencjałem i strukturą demograficzną ludności zamieszkującej w bezpośrednim otoczeniu badanych terenów zieleni. Pomiędzy pozostałymi badanymi zmiennymi nie zaobserwowano istotnych związków.

Całość dysertacji zakończona została wnioskami oraz rekomendacjami dla potrzeb polityki lokalnej w zakresie wyposażania jednostek osadniczych ŁOM w parki miejskie oraz kształtowania tego rodzaju terenów zieleni.